

Halloween

og kristen tro

**Hvorledes forholder vi os
i pastoral sammenhæng til Halloween**

***Halloween og kristen tro.
Hvorledes forholder vi os i pastoral
sammenhæng til Halloween.***

*(Das Kreuz mit dem Kürbis. Zum Umgang mit
Halloween im pastoralen Kontext. Bistum
Osnabrück)*

Oversat fra tysk af Hans Thulstrup og
bearbejdet af Gunhild Damsager, 2006.

Layout: Grazia Nielsen

Udgivet af © Pastoral-Centret 2006

Best. nr. 3070

Halloween og kristen tro

**Et kateketisk materiale med arrangementer
for børn, unge og voksne**

Pastoral-Centret

Indhold

1. FORORD	5
2. HALLOWEEN - AFTENEN FØR ALLEHELGEN	6
3. MENNESKETS SPØRGSMÅL OM DØDEN	9
3.1 Er vi som kateketer forberedte på at besvare andre menneskers spørgsmål om døden?	9
3.2 Dødens fortrængning i det moderne samfund	9
3.3 Kristentro og reinkarnation	10
3.4 Børns spørgsmål om døden og kateketens selv-afklaring	11
4. FORSLAG TIL ARRANGEMENTER	13
4.1 Kirkegårdsvandring (for børn)	13
4.2 Kirkegårdsvandring, messe, overnatning og morgengry (for unge)	18
4.3 Kirkegårdsvandring (unge/voksne)	27
4.4 En aften med oplæsning og tid til eftertanke samt skriftemål (for voksne)	30
Noter	35

1. FORORD

Halloween kan ligne en fest, hvor døden og den kendsgerning at vi skal dø, gøres til lutter sjov og ballade med græskar-vrængbilleder af helgenerne. Man kan spørge sig selv, hvordan man skal forholde sig til denne "nye" fest som kateket? Her i hæftet vil vi vise, hvordan vi i den katolske kirke har masser af muligheder for at lave arrangementer omkring halloween - nemlig som Allehelgens- og Allesjælesfester. Festerne henvender sig enten til børn, unge eller voksne og nogle af dem kan med fordel holdes for og med flere kateketer i et område.

Dette hæfte er et arbejdsredskab, som har to formål:

1. at bidrage til afklaring af spørgsmål omkring halloween og Allehelgen
2. at beskrive konkrete forslag til, hvordan man kan holde arrangementer for børn, unge og voksne i tiden omkring halloween.

Indledningsvis sætter vi halloween ind i en større sammenhæng i kapitel 2 og 3. I kapitel 4 fremlægges konkrete forslag til, hvordan halloween kan tilpasses til brug i det pastorale arbejde i børne-, ungdoms- og voksen-grupper med fire forskellige arrangementer.

2. HALLOWEEN

AFTENEN FØR ALLEHELGEN

2.1 Halloweens oprindelse og berettigelse i dag

Oprindelsen til denne fest går tilbage til før-kristne tider. Kelterne i det nuværende Irland fejrede 1. november en af deres vigtigste fester, Samhain. Samhain var en nytårsfest, som skulle markere overgangen til vinterhalvåret og dermed afslutningen på den frugtbare tid. Som ved andre overgangsfester var det en fest, hvor mødet med de højere magter spillede en rolle. Dengang frygtede man, at Samhain ville indsamle de godes sjæle, og man forsøgte med nogle ritualer at blive herre over denne fare.

Med kristendommens udbredelse blev det mere og mere op til missionærerne at tøjle denne angst. Den kristne kulturs måde at omgås forfædrene på, afløste den hedenske Samhain, og man mindedes i stedet troens lysende skikkelser: helgenerne.

I år 837 blev den allerede eksisterende Allehelgensfest af pave Gregor IV derfor lagt netop den 1. november. Samhain blev på den måde til halloween, "all hallows evening" (aftenen før Allehelgen).

Omkring år 1000 stiftede man traditionen med Allesjælesfesten i det franske kloster Cluny. Ved Allesjælesfesten mindes man alle afdøde.

Tiden gik og menneskene udviklede mange traditioner omkring de døde. Indvielse af grave, vandring til kirkegården, pasning af grave ved for eksempel at sætte lys ved dem i skumringen. Alt dette peger på en levende tradition, som tager døden og menneskers angst for døden lige så alvorligt som budskabet om menneskets freløsning ved Kristus.

Hvorvidt halloween nu også virkelig har keltiske rødder, er dog et omdebatteret spørgsmål. Visse folkemindesforskere anser snarere Allehelgensfesten for at være oprindelsen til halloween.

I Danmark er der de senere år blevet fejret en del halloween-fester med masker og græskar som en slags fastelavn om efteråret. Nogle steder har børn også kimet dørklokker og bedt om slik. Hæftet her viser veje til, hvordan man i katolske sammenhænge kan arrangere halloween-arrangementer med et dybere indhold.

En religiøs fest udgør kulturelt set en ramme, indenfor hvilken man kan få en idé om et samfunds værdier og behov. Men hvorfor har Allehelgen og Allesjæle næsten tabt deres betydning i vores samfund? Måske har det at gøre med vores blufærdighed over for det at forholde os bevidst om vores kald til hellighed? Måske lever vi ikke i erkendelsen af, at vi levende kun udgør en lille del af den samlede menneskehed?

Til menneskeheden hører nemlig også de allerede afdøde og de endnu ufødte børn! Allehelgen og Allesjæle kan bruges til at gøre vore liv mindre afstumpede. Vi får et rigere liv ved at gøre os fortrolige med vores egen tro og tradition, ved at gå dybt ind i at fejre Allehelgensfest.

Døden har ikke længere nogen magt, hedder det i påsketiden. Det er kernen i det kristne budskab. Halloween, aftenen før Allehelgen, kan være en chance for os til igen at levendegøre denne tradition.

3. MENNESKETS

SPØRGSMÅL OM DØDEN

3.1 Er vi som kateketer forberedte på at besvare andre menneskers spørgsmål om døden?

For at vi kan være nærværende og troværdige, når andre stiller os spørgsmål om døden, må vi selv forlige os med den. Netop det indbyder kirkeåret til med Allehelgen- og Allesjælesfesterne.

I kirkeårets temaer afspejles menneskers eksistentielle spørgsmål til fødsel, vækst, forfald og død. Fester som Allehelgen og Allesjæle sætter særligt fokus på de temaer, som forekommer mennesker at være de mest truende: tab, angst og død.

3.2 Dødens fortrængning i det moderne samfund

I det moderne samfund har videnskabens og teknikkens fremskridt og sekulariseringen ændret billedet af verden og af mennesket. Dermed er også synet på lidelse og død ændret. Især lægevidenskabens fremskridt kan indhylle os i den illusion, at vi ikke skal dø. På den måde

bliver døden som sådan også fraværende for samtale og refleksion. Mange mangler at kunne møde livets skyggesider. Vi oplever sygdom og død som fjender og har næsten ingen erfaring i at omgås ældre mennesker. Vores samfund er præget af en lykkefilosofi. Børn og unge oplever, at de ikke kan forholde sig til døden. Det er oplagt, at arrangementer omkring Allesjælesfesten vil være et stort skridt i retning af at opløse denne fortrængning.

3.3 Kristentro og reinkarnation¹⁾

Hvorfor er troen på opstandelse uforenelig med troen på reinkarnation?

Reinkarnation betyder, at mennesket er sin egen lykkes smed. Frelsen er dets eget ansvar og arbejde. I løbet af de forskellige liv lærer det af de gjorte fejl og udvikler sig til et bedre menneske. Først derefter erfarer det noget, der kan kaldes for frelse.

Den kristne tro på opstandelsen siger lige det modsatte. Gud tog selv skylden på sig, da Jesus døde for menneskene på korset. Mennesket vil aldrig kunne frelse sig selv. Frelsen er Guds gave, som mennesket modtager betingelsesløst og ufortjent.

Den kristne tro på opstandelsen bunder i Jesu død og opstandelse. Jesus opstod kun én gang, og han opstod som identisk det samme menneske, disciplene havde kendt. De genkendte ham.

Kødets opstandelse betyder, at menneskets krop bliver forvandlet på en måde, som det ikke kan forestille sig. Men det forbliver ét og samme menneske, også fordi det kun har levet en gang og i ét legeme.

Guds tilgivelse i Jesus er så stor og gennemgribende, at gentagelserne er overflødige. Mennesket dør kun en gang, og opstår kun en gang. I døden møder det sin Gud, som af kærlighed døde for det, og erfarer derved Guds grænseløse kærlighed og nåde. Gud vil gribe mennesket i dets død en gang for alle.

3.4 Børns spørgsmål om døden og kateketens selv-afklaring

På et eller andet tidspunkt konfronteres alle børn med døden. Når én i familien dør, så stiller de spørgsmål, der undertiden er ubehagelige for os voksne. Derfor er det klogt at være forberedt. Spørgsmålet om, hvad det vil sige at være død, kan ganske vist ingen voksne fuldt ud besvare. Men de voksne kan skabe et klima, i hvilket det er muligt at stille sådanne spørgsmål. De voksne kan også formidle nogle af de erfaringer, som livet har givet dem. Voksne skal være klar over, at børn interesserer sig for eksistentielle spørgsmål og at de gerne vil kende de voksnes opfattelser. Børn har behov for at fornemme med hvilken velvilje, åbenhed og interesse de voksne selv forholder sig til disse emner.

Børn spørger om livets begyndelse og afslutning, og de vil vide hvilken mening, der skjuler sig bag det alt sammen. På den måde bliver deres spørgsmål også til spørgsmål til os. Vi lærer selv af børnene, idet vi anerkender og respekterer deres uhæmmede nysgerrighed, deres kloge spørgsmål og deres ofte forbløffende svar.

I omgangen med disse spørgsmål ligger en stor pædagogisk udfordring - først og fremmest for forældrene, men også for lærere og kateketer. Førend forældre og kateketer overfor børnene går ind på eksistentielle spørgsmål

om liv og død, er det godt, hvis de selv og i fællesskab har tænkt over emnet. Egne erfaringer er et første skridt, og hvis kateketer sammen vover at gøre brug af dem, finder de måske ud af, at de også selv har behov for et beskyttet rum, i hvilket de kan formulere deres egne vanskeligheder.

Det kan være en hjælp for en gruppe af kateketer at foretage en spadseretur til den nærmest liggende kirkegård og tale sammen dér. Måske kommer I til at tænke over spørgsmål af denne art:

- * Hvad er det ved døden, der optager mig?
- * Hvordan er mine følelser omkring døden?
- * Hvilke håb har jeg, når jeg kommer i berøring med døden?
- * Hvorledes har mine forestillinger om døden ændret sig i løbet af mit liv?
- * Hvorledes forestiller jeg mig livet efter døden?
- * Hvad er det, der nærer mit håb og min tro?

4. FORSLAG TIL ARRANGEMENTER

Brug denne oversigt med forslag til arrangementer i forbindelse med halloween, hent inspiration i den og tilpas arrangementet til den konkrete sammenhæng, du er kateket i.

4.1 Kirkegårdsvandring (for børn)

Aldersgruppe: Børn fra 6-12 år (gerne med forældre).

Tidsramme: 1 time til halvanden.

Forløb: Arrangementet er opdelt i to dele: en, hvor der er samtale med børnene om døden og en, hvor I går en stille tur på en kirkegård og til sidst tænder lys ved gravene og beder for de afdøde.

Steder: Hvis der er en katolsk kirkegård i nærheden af sognekirken kan man først tale sammen i menighedslokalet og bagefter gå eller evt. køre i et par biler hen til kirkegården. Kan dette ikke lade sig gøre, kan man tage samtalen ude på kirkegården ved at samles i en rundkreds på en græsplæne lige i nærheden af kirkegården eller et andet egnet sted, hvor man kan tale sammen inden selve kirkegårdsvandringen. Medbring noget at sidde på.

Hjælpemidler: Det er anbefalelsesværdigt at have egentlige votivlys med og tændstikker. Vindbeskyttede bloklys med en særlig kraftig væge i røde plastikbeholdere ses ofte i handlen ved den mørke tids komme. Ellers kan

de købes over Internettet. Men selvfølgelig kan enhver form for votivlys bruges. Børnene kan evt. udsmykke gamle syltetøjsglas, så de får den traditionelle røde glasfarve. Heri kan så mindre bloklys stilles. Lysene skal være robuste for ikke at gå ud eller vælte ved gravstederne.

Samtalen om døden²⁾

I kan starte samtalen med nogle af disse emner:

- * Hvad sker der, når vi dør? Tal om, hvad I kan iagttage i naturen. I løbet af foråret kommer blomsterne frem, træerne springer ud, og hele naturen summer af liv. Om efteråret farves bladene røde, gule og brune, fordi de visner, og de falder ned fra træet og gøder jorden. De giver på denne måde nyt liv til træet. Lige sådan er det med os mennesker: Vi bliver til af Guds kærlighed, og når vi dør, holder Guds kærlighed fast i os og skænker os nyt liv.

- * Kender børnene selv nogen, som er døde? Hvad tænker de om, hvor de er henne? Beder de for dem?

- * Hvad sker der med vores krop, når vi dør? Har du nogen sinde beundret forvandlingen i naturen? En larve bliver til en smuk sommerfugl, og en haletudse udvikler sig til en frø. Den grimme ælling forvandler sig til den smukke svane, og blomsterne på frugttræerne bliver til frugter. Det hele forandres. Sådan er det også

med os mennesker efter døden. Også vi mennesker forandrer os efter døden; men hvordan det sker, kan vi ikke sige så meget om. Vi tror dog, at Gud giver os en ny krop og et nyt liv hos sig, hvilket vi jo også siger i trosbekendelsen (kødets opstandelse).

- * Har de været til en begravelse? Hvad kan de huske fra den? Stikord: kiste med blomster på, vievand, jordpåkastelse, troen på opstandelsen.
- * Tag børnenes bekymringer alvorligt, hvis de for eksempel spørger: "Kommer min hamster i himlen?". Hvad kan du sige? Det er sikkert rigtigt at sige, at du ikke selv ved det nøjagtigt, men at du stoler på Guds ubegrænsede kærlighed. Han ønsker altid at gøre det gode for alle - også for den lille hamster.
- * Hvordan kan en gravsten se ud?
- * Hvordan udsmykker vi gravene? Tal om symbolerne: kors, lys, kranse, aks og blomster. Kig på de nærmeste to eller tre grave sammen.

Symbolernes betydning på kirkegården:³⁾

Lys: "Herren er mit lys og min frelse, hvem skal jeg da frygte? Herren er værn for mit liv, hvem skal jeg da være bange for?" (Sl 27,1).

Kors: "Troværdigt er det ord! For er vi døde med ham, skal vi også leve med ham" (2 Tim 2,11).

Krans: "Vær tro til døden, og jeg vil give dig livets sejrskrans" (Åb. 2,10).

Hænder: "I dine hænder betror jeg min ånd" (Sl 31,6).

Aks: "Sandelig, sandelig siger jeg jer: Hvis hvedekornet ikke falder i jorden og dør, bliver det kun det ene korn; men hvis det dør, bærer det mange fold" (Joh 12,24).

Blomster: Symbol på det evige liv og udtryk for vores kærlighed.

Olivengren: Billede på livets fylde og fred (sammenlign med 1 Mos 6-11).

Kirkegårdsvandringen

Gå hen til kirkegården og stil jer det sted, hvor I skal mødes igen efter kirkegårdsvandringen. Du har selv udset dig stedet på forhånd. Vær opmærksom på, at nogle af børnene måske er på en kirkegård for første gang.

Del børnene op, sådan at de har en makker at gå rundt med. Sørg for at helt små, der ikke kan læse, går sammen med et større barn. Dan selv par med dem, der har brug for det.

Bed dem om at gå rundt på kirkegården i for eksempel 20 min. (afpas tidsrummet efter gruppens formåen) og fornem atmosfæren, læs på gravstenene og kig på symbolerne. I fællesskab har I kigget på de nærmeste grave, inden de slippes løs . Bed dem om at finde en grav, som de vil tænde et lys på.

Når I samles igen, får de alle et lys og en æske tændstikker. Nu skal det helst være tusmørke.

Når I samles til den sidste bøn ved mødestedet, er der tændt lys rundt omkring på gravene. I beder sammen en af bønnerne for de afdøde, Fader vor og Hil dig, Maria. I kan også syng "Mariehønen" fra Syng en ny sang, nr. 189, "Der skinner et lys", nr. 115 eller "Dine hænder", nr. 121. Derefter tager I afsked eller tager tilbage til sognekirken alt efter omstændighederne.

Bønner for de afdøde:

*Herre, giv vore afdøde den evige hvile,
og lad det evige lys lyse for dem.*

*De hvile i fred.
Amen*

*Forbarm dig, Herre,
over vore afdøde brødre og søstre
som er sovet ind i din fred.
Tag dem ind i din herlighed.*

4.2 Kirkegårdsvandring, messe, overnatning og morgengry (for unge)

Aldersgruppe: min. 12 år, måske en firmandgruppe.

Begyndelse: sent om eftermiddagen, fx kl. 15.

Afslutning: tidligt næste morgen, ca. kl. 9.

Forløb:

1. workshops (ca. 1 time)
2. kirkegårdsvandring og messe (ca. 1 1/2 time)
3. spisning
4. hygge og mulighed for at sove
5. morgenmad kl. 6
6. liturgisk afslutning, ca. kl. 7
7. oprydning

Mødestedet for Workshops: menighedslokalerne

Man mødes i menighedslokalerne og forbereder festens enkelte punkter i disse workshops:

- 1) Madlavning
- 2) Udsmykning af kirkerummet eller kirkegårdskapellet

Nedenfor findes nogle forslag til mad med græskar. Andre opskrifter med græskar findes på Arla Foods hjemmeside, hvor der er mindst 15 opskrifter, fx også på kager (www.arla.dk/karoline). Her vælger du menupunktet: "Højtider og fester", så kommer halloween frem i rullegardinet).

Halloween-bowle

Ingredienser: 1 liter solbærsaft, 1 liter æblesaft, 2 liter mineralvand, sukker, forskellige frugter (dåse-ferskner vil være velegnet).

Tilberedning: frugterne skæres i småstykker og anbringes i en stor glasbowle. Saft og vand tilsættes. Det hele anbringes koldt.

Græskarsuppe

Ingredienser: smør, 2 løg, 500 g græskar, grønsagsbouillon, timian, sukker, salt, peber, karry, muskat, cremefraiche.

Tilberedning: 1 spiseskefuld smør smeltes i en gryde, 2 finthakkede løg, 500 g græskar skåret i terninger, 6 dl grøntsagsbouillon, 2 smågrene timian og 1 knivspids sukker tilsættes, hvorefter det hele småkoger under låg i 20 minutter.

Derefter fjernes timianen, det hele pureres og opvarmes igen. Der tilsættes salt og peber samt karry og muskat efter smag. 1 dl. cremefraiche røres blank og bruges til at garnere den anrettede suppe, ligesom enkelte timianblade kan strøs over suppen. I stedet for timian kan man garnere suppen med brødcroutoner.

Mødestedet for liturgien: kirkegården

Indledning

Mange steder har man i kirkegårdskapellet den skik at anbringe et tændt lys ved en afdødes bære, så længe liget

opbevares der. Vi tænder også lys, som symbol på at vi følger den afdøde på vej. Idet vi tænker på menighedens afdøde og jeres døde familiemedlemmer eller venner, vil vi tænde lys på de grave, hvor medlemmer af menigheden for nylig er blevet begravet. Når vi beder for de afdøde, skyldes det, at selv om

man dør i Guds nåde, kan man godt mangle at blive fuldkommen rensset. Så er det kirkens tro at den endelige renselse sker i skærsilden (= den rene ild). I skærsilden får man så den hellighed, som er nødvendig for at kunne gå ind til himmelens glæde.

Her følger en række eksempler på stop man kan gøre ved gravsteder på kirkegården. Det drejer sig om et gravsted for faldne soldater, et familiegravsted og et historisk sted. Lokale forskelle kan gøre at man må være opfindsom med noget tilsvarende!

Eksempler på stop på kirkegården

Ved et gravsted for faldne soldater.

Første forslag til læsning:

"Vi står her ved mindesmærket for soldater, der er faldet i 2. verdenskrig, en krig, som krævede mere end 22

millioner døde. Også efter den krig har mennesker ført krige og udøvet terrorhandlinger, som har berøvet utallige mennesker livet. Også i dag hæver mennesker våben mod hinanden, tilintetgør hinandens håb, splitter og ødelægger familier, gør børn forældreløse, kvinder til enker, som vi har set det i Rwanda, i det tidligere Jugoslavien, i Irak og Afghanistan, i Israel og Gaza og mange andre steder i verden."

Bøn:

Præsten:

Lad os derfor bede Jesusbønnen, der gentages meditativt, indtil jeg stopper:

"Herre, Jesus Kristus, forbarm dig over os".

Andet forslag til læsning:

"Den 8. juli 1992 skrev bosnieren Davor Koric fra Sarajevo, som serberne havde belejret, til sin kone og børn: 'Jeg skriver dagbog hver dag og har allerede fyldt halvdelen af et tykt hæfte, så I har mulighed for engang at få at vide, hvad der er sket. Jeg véd ikke, om I ville kunne genkende mig, for jeg er blevet så tynd. Vores egne madforråd er opbrugt. Der kommer nu hjælp fra udlandet, men også den er svær at få fat på. Vi venter på uddeelingen, der bliver administreret af menigheden. Vores stakkels Bosnien er fuldstændig ødelagt. I nyhederne hører vi de mest forfærdelige ting. Vi beder til Gud om,

at det alt sammen en dag må holde op, så vi kan gå i gang med at genopbygge et normalt samfund. Jeg har endnu kræfter nok til at tro på det. Hvis verden ikke rejser sig for at forsvare os og hjælpe os, vil vi selv gøre det. I den sidste ende kan det onde dog ikke sejre, selvom det kan udrette meget ondt".

Bøn (evt. ved en af de unge):

"Vi véd, at talrige mennesker er i nød, er forfulgte og bliver tortureret, sulter og lider ondt, er ensomme og forladte.

Vi beder dig Gud: Væk os af vores sløvhed, når vi ikke ser vore medmenneskers nød og giv os styrke til at hjælpe.

Amen".

Sang:

Her er nogle forslag at vælge imellem:

Gør mig til redskab for din fred, Syng en ny sang, nr. 149.

Du satte dig selv i de nederstes sted, Syng en ny sang, nr. 125.

Kranset af fjender, Syng en ny sang, nr. 176.

Som den gyldne sol frembryder, (ny) Lovsang, nr. 404 .

Ved et familiegravsted:

Første læsning:

"Vi står her ved et familiegravsted. Mennesker kan dø midt i livet. Pludseligt og uventet kan de rives bort fra

livet, rives ud af deres families, deres mænd og hustruers, børns og gode venners liv. De mennesker, som har elsket dem, bliver tilbage: hvorfor skulle han dø? Tilbage er smerten. Tilbage er spørgsmålet om meningen. Tilbage er mindet om et menneske, man har elsket."

Anden læsning:

"I morges ved syvtiden ringede telefonen. Personen i telefonen fortalte mig, at min bedste ven pludselig er død af et hjerteanfald. Straks troede jeg ikke på det. Jeg forestillede mig, at det var en fejltagelse. Min ven kan da ikke uden videre gå hen og dø!

Der var endnu så meget, vi skulle opleve sammen. Det var som et knytnæveslag i maven denne oplysning om min vens død. Jeg forsøgte at forestille mig hvordan, han havde haft det i de sidste minutter af sit liv. Pudsigt nok er det kun to uger siden, vi talte sammen om døden.

Han var bange for døden. Han syntes ikke, at han blot kunne lade sin familie blive alene tilbage. 'Nej! Jeg tror, at livet på en eller anden måde fortsætter efter døden', sagde han. Min tro på livet er rystet. Den lethed, hvormed jeg før trygt og sikkert gik hver dag i møde og tog imod mere af livet er helt væk. Hver dag kan noget forfærdeligt tilsyneladende ske, og min verden kan gå i stykker og jeg dør, uden at jeg har fået sagt farvel."

Leder:

"Nu får alle udleveret et lys, som de efter eget valg kan anbringe på en grav til erindring om det menneske, som er begravet der. Det behøver ikke at være en, I kender."

Afhængig af gruppens størrelse er der nu tid til i mindre grupper at tilbringe nogen tid i tavshed eller med samtale om det, som deltagerne hver for sig tænker om døden. Derefter mødes man i kirken eller kirkegårds-kapellet, hvor man kan synge for på den måde at aflægge vidnesbyrd om opstandelsens håb.

Sangforslag:

Når kærligheden får magt i verden, Syng en ny sang, nr. 199 (evt. kun vers 1-4 og 10-11).

Jeg ser, Syng en ny sang, nr. 171.

(Kan også afspilles på cd, idet Bjørn Eidsvåg synger den flot på cd'en: *Skyfri himmel*).

Led, milde lys, Syng en ny sang, nr. 183.

Krist stod op af døde, (ny) Lovsang, nr. 391.

Kristus er opstanden, (ny)Lovsang, nr. 408.

Ved et historisk sted

Man kan opsøge steder, som i historisk henseende er særligt inspirerende. I tilknytning til mange menigheder findes der sagn, legender og digtning, som passer til årstiden og arrangementet. I Københavnsområdet kan det

fx være Mindelunden i Ryvangen. Mindelunden er en begravelsesplads for danske modstandsfolk. Stedet blev under besættelsen brugt til henrettelser af den tyske besættelsesmagt.

Hvis der er en i menigheden, der kan fortælle noget af sin families historie ud fra det valgte historiske sted, vil det gøre fortiden og de døde endnu mere nærværende. Den opsøgte lokalitet har i sig selv tilstrækkelig atmosfære til, at man ikke behøver nogen form for kunstig udsmykning for at opleve noget grænseoverskridende her.

Afrunding: i kapellet

Evangelium og prædiken

Forbønner og bøn for de afdøde (se boksen på en af de foregående sider)

Eukaristi

Afsluttende salme (se de andre sangforslag)

Fællesspisning:

Nu anrettes og lunes den mad, som køkkenholdet har forberedt før kirkegårdsvandringen og messen. Der dækkes bord, tændes stearinlys og hyggesnakkes. Endelig bedes bordbøn og spises i fællesskab.

Søvn

Næste punkt på dagsordenen er, at der nu gerne skulle være tid til nogle timers søvn.

Liturgisk afslutning før solopgang

Kl. ca. 6 (mens det stadig er mørkt) begiver alle sig i samlet flok i fakkeltog tavse til kirkegården for at afslutte fejringen dér, hvor den blev begyndt. Det vil være passende på kirkegården at samles omkring et større kors. Dér vil man som vægtene sammen opleve den nye dags frembrud. Dette billede på håb - den gryende morgen og korset, det nye livs symbol - vil pege på, at for os kristne er alt ikke forbi med døden, men døden er det evige livs begyndelse.

Til slut bliver faklerne som en symbolsk handling slukket. Bed *Fader vor* og *Hil dig, Maria* og gå stille tilbage til morgenmaden. I kan også vælge en salme, der egner sig for de hæse morgenstemmer.

Morgenmad og oprydning

4.3 Kirkegårdsvandring (unge/voksne)

Programforslag:

Målgruppe og tidspunkt kan ændres, ligesom de enkelte tekster kan stryges eller kombineres med andre. Arrangementet kan også placeres i forbindelse med velsignelsen af gravstederne Allehelgen.

Indledning i kirkegårdskapellet eksempelvis kl. 15.00

Velkomsthilsen og introduktion:

"Kære alle!

Velkommen her i kirkegårdskapellet nær de dødes grave. Måske et lidt mærkeligt sted at mødes, når det ikke netop er i forbindelse med en begravelse eller i forbindelse med at vi velsigner gravene ved Allehelgen. Men der er en ganske særlig grund til, at vi mødes her i dag. Nemlig den, at vi overfor den omsiggribende bagatellisering og fortrængning af døden ønsker at vise, at vi ikke vil glemme de døde. Kirkegården skal for os ikke være et mystisk og uhyggeligt sted, men et livets sted, en fredens have. Korset i vores midte udtrykker vores tro på, at Jesus Kristus blev opvækket og sejrede over døden, så at alle døde vil genopstå. Det er vores tro, at de, som allerede er døde, er hos Gud og har aflagt alle ufuldkommenheder. Denne tro hjælper os til ikke at glemme dem, men til at betragte dem som gode venner og veninder, vi stadig har iblandt os".

Bøn: (Zakarias' lovsang)

*Lovet være Herren, Israels Gud,
for han har besøgt og forløst sit folk.
Han har oprejst os et frelsens horn
i sin tjener Davids hus,
sådan som han fra gammel tid har forkyndt
ved sine hellige profeters mund:
en frelse fra vore fjender
og fra alle dem, som hader os,
for at vise barmhjertighed mod vore fædre
og huske på sin hellige pagt,
den ed, han tilsvor vor fader Abraham
at fri os fra vore fjenders hånd
så vi kan tjene ham uden frygt
i fromhed og retfærd
for hans åsyn alle vore dage.
Og du, mit barn, skal kaldes den Højestes profet,
for du skal gå foran Herren og bane hans veje
og lære hans folk at kende frelsen
ved deres synders forladelse,
takket være vor Guds inderlige barmhjertighed,
ved hvilken Solopgangen fra det Høje vil besøge os
for at skinne for dem, der sidder i mørke og dødens skygge,
og lede vore fødder ind på fredens veje.*

"I dag vil vi på en helt særlig måde holde erindringen om de døde i live. Jeg inviterer jer nu til at vandre en tur på kirkegården i ca. 30 minutter. Vær opmærksomme på indskrifterne på gravstenene. Hvem ligger der? Hvor gammel blev vedkommende? Hvor længe har vedkommende været død? Har du kendt ham/hende personligt eller ej? Når tiden er gået vil klokkerne lyde fra kapellet, for at vi igen kan samles dér".

Kirkegårdsvandringen foregår ved at deltagerne vandrer enkeltvis, to og to (evt. ung og gammel), i fuldstændig

tavshed eller med dæmpet tale. Når vandringen er ved at være slut kan man i kapellet spille en passende rolig musik indtil alle igen har indfundet sig.

Salmesang (se forslagene ved de andre arrangementer)

Udveksling af erfaringer - kl. ca. 16.00

Man taler sammen om det, som har gjort indtryk på én, i forbindelse med de enkelte gravsteder og de enkelte afdøde.

Liturgi

Fader vor

Bøn for de afdøde

Velsignelse

Afsluttende salme

Mulighed for skriftemål

4.4 En aften med oplæsning og tid til eftertanke samt skriftemål (for voksne)

Tidspunkt: i forbindelse med Allehelgen og Allesjæle

Sted: kirke, kirkegårdskapel eller menighedslokale

Varighed: max 1 1/2 time.

Forslag til forløb:

a) Velkomst og introduktion:

"Kære alle!

I vores dage er vi mere end nogensinde tilbøjelige til at skubbe døden fra os og bagatellisere den. Den mere og mere populære halloweenfest er udtryk for dette.

For at modvirke tidens tabuisering af døden og halloweenfestens uhyrligheder, vil vi her skabe rum for eftertanke og konfrontere os med de spørgsmål, som dette giver anledning til. Hjælp hertil vil vi få af den musik og de tekster, vi har valgt til formålet".

b) Oplæsning, drøftelse og stilhed

Dette skal være styret af en kateket evt. i samarbejde med en præst.

c) Afveksling musik, oplæsning og stilhed.

Følgende bøn kan også indgå:

"Herre, Jesus Kristus, forbarm dig over os"
(Jesusbønnen).

Forslag til Bibeltekster:

Matthæus 5, 21-24 (tema: forlig dig med din broder)

Matthæus 5, 1-12 (tema: saligprisningerne).

Peters første brev 4, 8-10 (tema: hav inderlig kærlighed til hinanden)⁴⁾

Peters første brev 4, 12-13 (tema: I har del i Kristi lidelser)

Fil 1, 21-24 (tema: længsel efter Kristus i døden og dog at forblive på jorden med glæde)

Paulus andet brev til korinterne 5, 1-8 (tema: det evige liv)

Paulus andet brev til korinterne 5, 17-21 (tema: Jesu stedfortrædende lidelse)

Forslag til andre tekster:

"Døden er afslutningen på det jordiske liv. Vort liv måles i tiden; i løbet af den forandrer vi os og ældes og, som hos alle levende væsner på jorden, viser døden sig som livets

normale afslutning. Denne side af døden giver vort liv en uopsættelig karakter: bevidstheden om vor dødelighed tjener også til at minde os om, at vi kun har en begrænset tid til at realisere vort liv:

"Husk på din Skaber i ungdommens dage... før støvet vender tilbage til jorden, hvor det var, og livsånden vender tilbage til Gud, som gav den." (Præd 12, 1.7)" (§ 1007 Den katolske Kirkes Katekismus)

Forslag til musik der afspilles på cd:

Bjørn Eidsvåg: Eg ser, fra cd'en: Skyfri himmel

En del af et Requiem (dødsmesse)

Instrumental musik (hvis der er nogen, som spiller et instrument)

Forslag til fællessalmer:

Led, milde lys, Syng en ny sang, nr. 183.

Krist stod op af døde, (ny) Lovsang, nr. 391

Kristus er opstanden, (ny) Lovsang, nr. 408.

Gør mig til redskab for din fred, Syng en ny sang, nr. 149.

Kranset af fjender, Syng en ny sang, nr. 176.

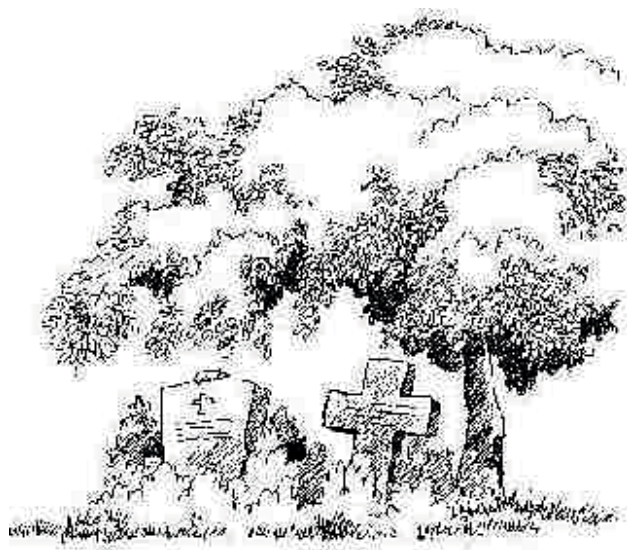
Som den gyldne sol frembryder, (ny) Lovsang, nr. 404.

Skriftemål og hyggeligt samvær efter andagten:

Efter andagten kan der gives mulighed for skriftemål og for hyggeligt samvær.

Forslag til motiverende kommentar før skriftemålet:
"Selv om vi kun er forpligtet til at gå til skrifte én gang om året, anbefaler Kirken os stærkt også at skrifte vores dagligdags synder. Det hjælper os nemlig til at kæmpe mod vores dårlige tilbøjeligheder og til at lade os helbrede af Kristus. Ved ofte at modtage Faderens barmhjertighed gennem skriftemålet, tilskyndes vi selv til at være barmhjertige, sådan som Han er det".

Noter

- 1) Dette afsnit er citeret fra Døbt ...og hvad så? At tro i hverdagen - hjælp til småbørnsfamilier, Pastoral-Centret, 2006, s. 86. Afsnittet er skrevet af Eva Maria Nielsen.
- 2) Dette afsnit er inspireret af afsnittet "Har de døde brug for vores forbøn?" af Eva Maria Nielsen fra bogen: Døbt ...og hvad så? At tro i hverdagen - hjælp til småbørnsfamilier, Pastoral-Centret, 2006.
- 3) Forklaringen af symbolernes betydning med bibelhenvisninger er fra bogen: Lærervejledning til JEG TROR, s. 95, Pastoral-Centret, 2002.
- 4) Forslag til indledende kommentar til denne læsning: "Den læsning vi skal høre, handler bl.a. om indre bodfærdighed. Den indre bodfærdighed kan udtrykkes på mange måder. Bibelen lægger vægt på tre måder: faste, bøn og almisse, som udtrykker omvendelse i forhold til en selv, til Gud og til medmennesker. Men også at forsøge at forsone sig med sin næste, at græde bodfærdighedens tårer, omsorg for næstens frelse, at bede om helgenernes forbøn og udøvelse af næstekærlighed udtrykker bodfærdighed".

Pastoral-Centret
Gl. Kongevej 15, 3. sal
1610 København V
Tlf. 33 55 60 50
www.pastoral.dk